

Qanoq iliorutta inuiaqatigiittut Naalagaaffiit Peqatigiit meeqqat pillugit isumaqatigiissutaanni nr. 2-mi allassimasoq "Immikkoortitsisoqassanngilaq" nunatsinni atuutsissinnaavarput? Qanorlu meeqqat eqqugaasimasut inuiaqatigiinni akuutinneqartutut misigitissinnaavagut?

(Inatsisartunut ilaasortaq Aqqalu C. Jerimiassen, Atassut)

Siunnersuuteqartoq qujanarujussuaq, apeqquteqaat tunngavigalugu una oqallisissiaq pingaartoq qaqqikkakku. Pingaarnarpaatut ersarissumik kissaatiginerpaavarput, tamatsinniit aammalu inatsisit tamaasa aqputigalugit aammalu innuttaasuni qularutissaanngimmat, uagut Kalaallit Nunaanni Naalagaaffiit Peqatigiit meeqqat pillugit isumaqatigiissutaat tamaat malikkipput. Taamaanngilluinnarporli, Naalakkersuisullu nalilersimavaat, meeqqat pillugit isumaqatigiissutaata tamarmiusup atuutsinneqarnera nalilerlugu 300 millioner koruuninik akeqassasoq¹.

Taamaattumik eqqarsarnarpoq, atussaannerusooq isumaqatigiissutit ataasiakkaarlugit atuutsikkaanni, tassanngaaniillu inatsisinut tamanut tulluussarlugit. Kisiannili sulineq taamaattoq sunniutikitsuusooq paasinarsinnaavoq sivisuallaamik utaqqisimanerup kingunerisinnaasai ilanngullugit. Qujanartumilli ukiuni kingullerni meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit sulinerit ukkatarineqarnerisa inernerisimavaat, uagut politikikkut qangamut sanilliullugu meeqqanik pingaartitsinerulernerput. Taamaakkaluartorli akuttunngitsumik qanoq iliorsinnaanngitsutut misigisimasarpugut suliat arriippallaarnerat pissutigalugu, tassami tamatta piugaluaqigatsigu Kalaallit Nunaanni meeqqat tamarmik pitsaannerujussuarmik inuuneqarlutillu avatangiiseqarnissaat, angerlarsimaffiminniippata, ulluunerani paaqqinnittarfimmiippata, atuarfimmiippata imaluunniit minnerunngitsumik Peqqinnissaqarfimmiuppat.

Oqallinneq una arlalinnik sammiveqarpoq, iserfigissallugit pingaarutilittut isigisannik. Tassami meeqqat atugarliortut taakkuinnaangillat, immikkoortitsinnermik eqqorneqartartut. Eqimattaqarporli isigineqanngitsunik – tassa ilaqutariit ingerlalluartut ilaasa meerartaat, immikkoortinneqartut aammalu immikkoortitsisutut pasillerneqartartut. Taakkua pissutissaqartilarpaat oqallisigissallugu, piffissanngunnginnersoq akuunerulersitsinissamut inatsiseqalernissarput, inuiaqatigiitsinni kikkunnik tamanik inissaqartitsinissamik siunertaqartumik, qanoq inuiaqatigiinni inissisimaneq suaassuseq- aamma ilaqutariinnermi salliutitsinerit apeqqutaatinnagit. Inuit pisinnaatitaaffiinik soorsuutiginnittut aammalu innarluutillit illersuisuat, Tilioq, ukiuni kingullerni oqaasinngortitsisarput pisariaqartitsisoqartoq uagut inuiaqatigiittut akuunerulersitsinissatsinnut pikkorinnerulertariaqartugut. Kingullermik sapaatip akunneri marlussuit matuma siora Tilioq Nuummi ataatsimeersuartitsimmat festivaalertsillunilu oqaasertalimmik: "leave no one behind", ima isumaqartoq kinaluunniit qimaannassanngikkipput imaluunniit iluoornerusumik oqassagutta; eqqaamassagipput kikkut tamaasa akuutinnissaat, aamma inuit innarluutillit. Tassani isumaqarlunnarpunga, kikkut tamaasa eqqaamassagigut, angisuut mikisullu, inuusuttuuppata utoqqaappataluunniit, pisuujuppata aningaasaateqarpallaanngippataluunniit il.il.

¹ <https://knr.gl/da/nyheder/naalakkersuisut-dyrt-indarbejde-b%C3%B8rnekonvention-til-gr%C3%B8nlandsk-lov>

Uani qaammammi isummeqqammerpugut Naalackersuisut peqquneqassasut nalunaarusioqqullugit, qanoq ililluta uagut nunatut meeqqat pisinnaatitaaffiinik isumaqatigiissutit malinnissaat qulakkeersinnaaneripput, pingaartumik meeqqanut tunngatillugu, angerlarsimaffiup avataanut inissineqarsimasunut. Nuannaarutigaa, tassunga annertuumik isumaqataasoqarmat.

Ombudsmandip aammaarluni nalunaarutigaa tamanna, soorlu siunnersuuteqartup ajornartorsiutitut uparuaraa, tassa meerartagut ajornartorsiortut, angerlarsimaffiup avataanut inissineqarsimasut² qanoq annertutigisumik aqqissuusaanermi sumiginnarneqarnerat, taassumalu uppernarseqqiinnarpa, pisarnitsinniit allatut iliortariaqartugut. Taamaattumik politikikkut siumut isigisumik iliuseqassagutta, Naalackersuisut isumagisariaqarpaat, pingaartillugillu meeqqanut innarluutilinnut paaqqutarineqarnissamik- katsorsarneqarnissamillu pisariaqartitsineq. Taamaattumik sakkortunerpaamik kajumissaarivunga sapinngisamik meeqqat- inuusuttullu tarnimikkut nappaatillit sullinneqarnerat meeqqallu nakorsarneqarnerat pingaartinnerusariaqaraat, minnerunngitsumillu kommunik suleqateqarneq pingaartinnerullugu inatsisit atuuttut malinneqarnissaat qulakkeerlugu.

Meeqqat- inuusuttullu tarnimikkut nappaatillit sullinneqarnerat aningaasalersorneqarnermigut missukutaasoq, tassa ingerlatsinermut aningaasartuutai Peqqinnissaqarfimmi ulluinnarni aqutsisunit sukangasuumik tulleriissaarinermik eqqorneqartarmat. Akuersarneqarsinnaanngilaq, meeqqat tarnit nakorsaanit misissorneqarnissaminnik utaqqisut takutimassuk, meeqqat agguaqatigiisillugu qaammatit 9-11 missaani utaqqisartut. Aammalu tusarsimavarput ukiorpassuarni utaqqisoqartartoq, iluatsisimagaannilu, qaammatialunnguani utaqqisoqartartoq. Taakku sioqqullugit angajoqqaat qaammaterpassuarni ukiorpassuarnilu sorsoreersimasarput, kommunit atuarfillu peqatigalugit aqqiissutissanik nassaarniarnermut sorsuutaat, qanoq ililluni meeqqap atugarissarnissaa qulakkeerneqarsinnaanersoq. Ajoraluartumillu aamma politikikkut paasivarput, Peqqinnissaqarfimmi meeqqat inuusuttullu katsorsarneqarnissaat missukutarisimagatsigu.

Uppernarsaatit naammattut, siusinaartumik iliuseqarnermut tikkuussisut, meeqqat inuusuttullu katsorsarneqarnissaminnik pisariaqartitsisut, meeqqanullu atuartunut ikiorsiissutit inuttut inuiaqatigiillu aningaasarsiornerannut pitsaasumik siunissami kinguneqassammata. Siunnersuuteqartup saqqummiussamini tikkuarppaa meeqqat "naalanngitsutut isigineqartarput ajattorneqartarlutillu" oqaatigalugulu, meeqqat misigisimasaminnik kingunerluuteqartut pinerlunniarnissaminnut aserorterinissaminnullu qaninnerusartut. Tigussaasumik assersuutitut uani saqqummiutissavara, innuttaasoq/napparsimasoq katsorsarneqarsimanngitsoq inuiaqatigiinnut qanoq aningaasartuutaanersoq.

Rockwoolfondenip 2014 misissuisimanermik saqqumiipput, ADHD-mik napparsimasut katsorsarneqanngitsut inuiaqatigiinnut qanoq akeqarnersut. Tassanilu aningaasarparsuut 3 milliarder koruunit pallillugit Danmarkimi³ suliffeqanngitsunut, eqqartuusaanermi kinguneqartitsinermi aningaasartuutitut atorneqartarput taamatullu inuttut annertuumik kinguneqartarsimallutik. Una nappaammik suussusersinernit tunngavik aali ataasiinnaq aallaavigalugu. Uuminnga nappaammik suussusersineq, nunatsinni qaffakkaluttuinnartoq ilisimasaqarnerulernitta kinguneranik,

² <https://sermitsiaq.ag/kommuner-dumper-fortsat-i-sagsbehandling-tvansfjernelser>

³ <https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2016/01/Nyhedsbrev-september-2014-ny.pdf>

annertunerusumillu takusinnaalerlutigu meeqqat inuusuttullu ulluinnarni pisariaqartitaat, angerlarsimaffinni, atuarfinni aamma inuttut attaveqaqatigiinnerni ingerlalluassagunik.

Taamaattumik assersuutitut taaneqarsinnaavoq, annertuumik pisariaqartitsisoqarmat pinaveersaartitsinermik ilisimasat katsorsaanerillu eqqortut aallaavigalugit. Nunarsuaq tamakkerlugu peqqinnissaq pillugu suliniaqatigiiffiup, WHO-p missingersuusiorpaa, nunarsuaq tamakkerlugu innuttaasunit inersimasut 3,4 procent ADHD-mik nappaateqartut, taamaammat Kalaallit Nunaanni 56.000 sinnilaarlugit innuttaqartumi kisitsit 2.000 missaaniissimassaaq. Toqqaannartumik oqaatigalugu, maani Kalaallit Nunaanni ikiorserneqartunit amerlanerungaartut, maannakkorpiarmi 150 missaat ikiorserneqartutut ilisimaneqarmata. Pinerlunniartarnerujussuaq atornerluinermillu ajornartorsiutit maani nunatsinni annertungaaqisut ilisimallugit, eqqarsaatiginngitsoorsinnaangilara, qanoq annertutigisumik pinaveersaartitsinnaagaluarnerisugut, eqqortumik piffissaagallartillugulu katsorsarneqarnissamut neqerooruteqarsinnaasuugutta.

Eqqarsaatigilaarsiuk atugarissaarnermut aningaasartuutitut qanoq sipaarsimasinnaatigaluartugut pinaveersaartitsinermullu atorlugit, aningaasat allatut atoraluarutsigit pinaveersaartitsinerlu annertusarlugu, taaneqartartutut mattusiipallannerinnarmik politikki atorlugu. Eqqarsaatigilaarsiuk inuiaqatigiinni atugarissaarnissamut aallaqqaataaniilli silatusaarnerusumik aningaasaliisinnaasimagaluarneput. Meeqqat illersuisuat, MIO qanittumi VIVE-nalunaarusiaq meeqqat inuusuttullu tarnikkut ikiorserneqartarnissaannut periarfissaq saqqummiuppaat, tamannali ajornartorsiutinngortinneqarpoq periarfissatut amigartutut isigineqarluni. Tamanna pitsaanngilluinnarpoq, meeqqatsinnut inuusuttatsinnullu iliuuseqanngippallaartugut, qulakkeerniarlugu siunissami nuna tarnikkut nukittunerusunik innuttaqartoq pilersinniarlugu, inuiaqatigiinni akuunerulersitsinissamut periarfisseeqataasusaaq.

Naalackersuisut toqqarsimavaat meeqqanut naalackersuisoqarfimmik nutaamik pilersitsinissaq, taamaattumillu naatsorsuutigisorujussuuaara, nunatsinni meeqqat qangamit annertunerujussuarmik salliutinneqarnissaat qulakkeerneqassasoq. Meeqqat siunissaraagut, ilinniarfinnut- suliffeqarfinnullu ingerlaqqittussaapput, suliffeqarfiillu aamma ilinniarfiit FN-ip nunarsuaq tamakkerlugu anguniagaanut atuutsitsinissatsinnut nukittorsassavagut aammalu qanoq pisinnaatitaaffiit qulakkeerneqassanersut tamanik peqataanerulersitsiniarnitsinni inuiaqatigiinni tamanut inissaqartitsisumi piujuartitsisumik anguniagaqarnitsinni.

Taamaattumik tassani meerartatsinnut pisinnaatitaaffiit pingaartumik qitiulluinnassapput, inuiaqatigiinni peqataanerulersitsiniarnerup oqallisiginerani. Meerartagut inuusuttagullu eqqortumik katsorsarneqarnissaannik neqerooruteqarsinnaagutta, inersimasullu inuiaqatigiinni assigiinngissitaarnermik akuersippata, taava akaarinninnermut tullimullu asanninnermut tunngatillugu alloriarujussuarsimassagut.

Isumaqarpunga qinikkatut pitsaaneruserusumik takutissinnaasariaqaripput, naak politikikkut isumaqatigiinngittaraluarluta inunnik malersuinnermut aammalu immitsinnut kinaassusersiorluta oqaaseqartarnerit naaggaarigut. Meeqqatta tullimut asanninnermik inoqatinullu ataqqinninnermik perorsarnerannut periuseq nukitsorsassagutsigu pitsaaneruserusumik maligassiuisariaqarpugut akuerlugulu, tamat oqartussaaqataaneranni isumaqatigiinnginnerit piusut, taakkulu naaperiaanissamut

aaqqiissutissanullu nunap innuttaasalu soqutigisaat malillugit. Ataqpeqatigiinnissarput taama ajornartigisussaangikkaluarpoq.